

על הסדר.

את דברי אקימה, אשר הבטחתי לר' שמואל בנדרלי בנמל-סעיד, שטרח לתקן לי את תעודת-הגלות המצרית בפקידות-החוף אשר שם, - למסור לכקאאמו"ר ברכת שלום ממנו ולבקשהו להמחות אליו את הנוסעים להתם אשר יקראו לפניו. אע"פ ששלמתי לו כראוי את שכר טרחתו וכסף ההוצאות הדרושות הרגשתי כי גם כעין הכרת-טובה של שביעת-רצון מתוך הקלות היתרה, שגם הוא בעצמו התפלא עליה, אשר הצליחני ד' להעלות בה את תיקון התעודה, - ראשית עבודת דרך מסעי ונדודי.

בלוני באלכסנדריא של מצרים חשבתי: אולי אין האיסור - לשוב לשבת במצרים - רק במצרים ממש, דהיינו קהירא, ולא ב"של" מצרים, ולא בגלילות המתוארים עתה במדינת "מצרים" (ולפי זה אולי גם לא בנמל-סעיד). ולכאורה הלא פשטא דקראי מסייע להא. ומקום ישיבתו של הרמב"ם, דשקלו וטרו בה רבנן, הלא גם הוא מצרים עצמה היה.

על ברכת הגומל, שברכתי בבית-הכנסת של הפרון מנשה באלכסנדריא, אשר התפללתי ונשאתי כפי בו ביום ה', ז' באדר "יום הולדת משה רבנו" כמו שהכריזו שם, נסתפקתי אחר כך שמא לא נתחייבתי בברכת הגומל כל זמן שלא הגעתי למחוז-חפצי. נשיאת כפים זו, שחטפתי וזכיתי בה אחרי אה"ק, לפני הזמן הרב שבו תקנע ממני, הרנתני נחת וגיל ומעין יניקה מזיו ארץ-ישראל למשך זמן התרחקי מעליה לחזור במהרה בקרוב.

(ארכיון צמח צמח, אגרות 70)

הנה הרוצה לפקח על עצמו, שתיים הנה השקפות הצריכות לו: האחת - שיתבונן מהו הטוב האמתי שיבחר בו האדם והרע האמתי שיניס ממנו, והשנית - על המצעים אשר הוא עושה לראות אם הם מקלל הטוב או מקלל הרע. וזה בשעת מצוה ושלא בשעת מצוה: בשעת מצוה - שלא יעשה שום מצוה מבלי שישקל אותו במאזני זאת הדיעה, ושלא בשעת מצוה - שיעלה לפניו זכרון כלל מצויו, וישקל אותם כמזכרן במאזני המשקל הזה, לראות מה יש בו מהרע למען ידחה אותו, ומה מן הטוב להתמיד בו ולהתחזק בו. ואם ימצא בהם מן הרע, או יתבונן ויחקר בשכלו איזה תחבולה יעשה לסור מן הרע ההוא ולשחר ממנו.

(אגרות שו"ת סי' 2)

תשואות-חן לך על אשר קימת מוצא-שפתיך למר ב' הכרת-טובה וקיום הבטחה - יסודות המוסר ושרשיהם הם העולים למעלה בקודש. ואשמח מאד שלא העבירה טרדתך אותך מאורח-ישרים סלולה זו, ותעלוונה כליותי בדבר שפתיך מישרים, ועוד הוספת על שמחתי בנקיות-דעתך להרחיק מדבר-שקר ומחשש גנבת-דעת, וכונת אל האמת כפסק שו"ע ח"מ סי' רכ"ח ס"ו ע"פ הגמרא. ובאמת שימת-הלב על הדרכים והדקדוק במעשים לפלס הכל ע"פ התורה והמוסר, - מדה זו בעצמה מכל הון יקרה היא, והיא חשובה באיכותה מכל הפרטים המתכונים על-ידיה. מפני שרוח-טהרה זה כולל בתוכו את תמצית-הקדש של תורת-חיים, המודיעה לאדם את הדרך ילך בה והמורה אותו ביחוד, שדרך-החיים הוא דבר שתמיד בעמוד-ולמוד קאי, נגד דרכי-רשעים שהם באפלה ואינם באים כלל לידי הכרה זו, שדרך-חיים צריכה להיות מפולסת, ולא ידעו במה יכשלו, והצד המעולה שבהם אינו כי-אם מתאר את החיים ולא מורה את דרכיהם.

(אגרות הש"ס ח"א ח"א רס"ג)

צריך אדם להיות מחבר תמיד עם תמצית הטוב האלהי המקשר בשרש הנשמה של כנסת ישראל פלה, ובה הוא זוכה לתשובה. כי תמיד יגלו נגד עיניו גרעונותיו וחסריו, שהם גובעים ממקור ההתנכרות, שהתנכר לאמה האלהית, שהיא צור חצב ומקור כל הטוב שבו. אל יבהל מלהיות מחבר עם שרש נשמת האמה פלה, אף-על-פי שבהסתעפות הענפים הפרטניים נמצאים גם כן רשעים וגסים, אין זה מגרע במאומה את האור הטוב האלהי של כללותה, וניצוץ נשמת אלוה שריו הוא גם בכל הנפשות הפרטיות היותר נפולות. ומתוך שכנסת ישראל חובקת בקרבה את הטוב האלהי, לא רק לעצמה, כי אם לכל העולם, ליקום כלו, הרי הוא בא מתוך הדבקות העזה בתוכיות נשמת האמה - לדבקות באלהים חיים, על פי הברכה האלהית המלאה כל, ואור שכינה שורה עליו בכל הדרה ועזה.

(אגרות השו"ת סי' 10)